

SATORREN FAMA ILUNA URRATZEN

Ralf Siebeck (Pixabay)

Baratzezaintzan aritzen garenok ez gara bereziki satorren lagunak izaten, landareak galtzen baititugu tarteka satorren “erruz”. Izan ere, leku askotan izurritetzat hartzen dira eta hil egiten dituzte. Baina, benetan, zer dakigu animalia hauei buruz?... Artikulu hau irakurtzen baduzu, aurrerantzean satorrak beste begi batzuekin ikusiko dituzula espero dugu.

Satorra ugaztun txiki bat da, nekazal-lurretan, larreetan, lorategietan edo basoetan bizi dena. Bere gorputza lur azpiko bizimodura erabat egokituta dago: bere gorputzaren forma zilindrikoak, ilaje leunez estalia, tuneletan aurrera eta atzera mugitzeko ahalmena ematen dio.

Entzumen fina du satorrak, nahiz eta belarriak apenas ikusten zaizkion. Eta beti itsua dela pentsatu izan den arren, bere begiak argia eta mugimendua detektatzeko gai dira. Bere usaimenak aparteko kapitulu bat merezi du: duela gutxi egindako ikerketen arabera, satorrak usaimen estereofonikoa du, hau da, sudur-hobi bakoitzak bestearengandik modu independentean lana egiten du, eta ondorioz, bakoitzak garunera seinale desberdinak bidaltzen ditu. Gaitasun honek usainaren intentsitatea eta norabidea zorrotztasunez zehazten laguntzen dio, elikagaiak aurkitzen lagunduz, besteak beste.

Satorraren ukimena ere oso tresna indartsua da: ile gogor berezi batzuk ditu aurpegian, hanketan eta buztanean; bibrisak izena dute eta zentzumen-gaitasuna dute. Gainera bere mutur malgua ere bereziki sentikorra da. Guzti hauei esker, satorra uneoro bere ingurunea zehaztasun handiz sumatzeko eta “ikusteko” gai da.

Hanka motz eta zabalak ditu satorrak, atzapardunak, lurlean tunelak zultzeko eta horietatik erraz mugitzeko aproposak. Guzti honek hondeamakina ezin hobea bihurtzen du satorra, egun bakar batean 15-20 m galeria eraiki baidezake eta hain ingurune ilunean biziraun ere.

Satorra lur azpian bizi da, beti-beti bakarrik. Estalaldian eta kumeak jaiotzen direnean, bakarrik egoten jarraitzen du. Eta ez da betirako bikotea hartzen duen horietako animalia ere.

Lurpean egiten dituen tunelak 5 cm inguruko diametrokoak izaten dira, 18-25 cm-ko sakoneran egiten ditu eta ehunka metro luzaera eduki ditzakete. Tunelek osatzen duten sarean hara-honara mugitzen da satorra, eta ez da bertatik ateratzen ez bada elikatzeke, ur eskasia denean edateko, habiak egin ahal izateko hostoak bilatzeko edo kumeek habia uzten dutenean bizitza berri bat hasteko. Gainera tuneletatik mugitu ahala, bere usain arrastoa uzten du, bere lurraldea markatuz.

Galeriez gain, satorrak gela bereziak ere sortzen ditu tuneletako muturretan, logela, erditze-gela eta sukalde gisa erabiltzeko.

Satorrak ez du hibernatzen; kontrakoa, eguneko 24 orduetan egoten da aktibo, urteko 365 egunetan, jarduera aldiak eta atsedenaldiak txandakatuz.

Uste denaren kontra, ez da egia satorrek landareen sustraiak jaten dituztenik. Batez ere, zizareak, beldarrak, intsektuak eta barraskiloak jaten ditu..., galerien barruan ehizatzen dituenak. Animalia aseezina da, ezin du jan gabe ordu asko egon, eta bere gorputzaren pisuaren % 50 baino gehiago jan behar izaten du egunero. Satorraren txistuak harrapakinak paralizatzeko gai diren toxinak ditu. Honi esker, harrapakinaren zati bat, sukalde gisa erabiltzen duen gelatxoan biltegitratzen du, beranduago jateko. Izan ere, 470 zizare ere topatu izan dira gelatxo batean! Gainera, satorra *gourmet* xamar ere bada: zizareak jan aurretik, hanken artean estutzen ditu zizareek irentsi duten lurra atera arazteko.

Satorra urtean behin bakarrik ugaltzen da. Araldian, martxotik maiatzera bitartean, arrek eremu gehiagotara zabaltzen dituzte tunelak, emeak topatzeko helburuz. Estalketa ere berezia da: arren zakila atzerantz begira dago, estalketa galerietan burutu ahal izateko.

Ernardian, emeak habia esferiko bat egiten du, material begetal lehorrez estalia, metro bateko sakoneran (zein ondo babesten dituzten kumeak!), eta apirila eta maiatza bitartean erditzen du urteko umealdi bakarra. Normalean 3-4 kume jaiotzen dira, eta amak bularra emango die 4-5 astez. Hortik aurrera, kumeek habia utzi eta bizitza berri bati ekingo diote. Sator baten bizi-itxaropena 3 urte ingurukoa da.

Gure baratzean sator bat dabilela jakitea ez da batere zaila, galerien sarreran sortzen duten lur-muinoak satorraren presentzia adierazten baitigu. Baratzean satorrak edukitzea ez da arriskutsua gaixotasunei edo infekzioei dagokienez, baina arazo bat izan daiteke landareak hazteko orduan, satorrak egiten dituzten galeriek landareen sustraiak kaltetu ditzaketelako.

Baina bazenekien satorrak onurak ere ekar diezazkiguketela? Satorrek lurra aireztatzen dute, lurraren emankortasuna ere handituz. Gainera, izurriteak bihur daitezkeen animalia ugari kontsumitzen dituzte (intsektuak, babosak, etab.), gure baratzeetako landareei nolabaiteko babesa emanez.

Historikoki, satorra inolako errukirik gabe hil da, batez ere nekazaritza-munduan kalteak saihesteko, baina baita bere larru leuna erabili ahal izateko ere. Hala ere, gure baratzeetara satorrak hurbiltzea saihestu nahi badugu, naturaren babesarekin bat egiten duten beste metodo batzuk aukeratu beharko genituzke. Hona hemen adibide batzuk:

<p style="text-align: center;">Akain-belar (<i>Ricinus communis</i>)</p> <p style="text-align: center;"><i>Ray Shrewsberry (Pixabay)</i></p>	<p style="text-align: center;">Bortusai (<i>Ruta graveolens</i>)</p> 	<p style="text-align: center;">Tartiku (<i>Euphorbia lathyris</i>)</p>
--	--	--

- Akain-belarra (*Ricinus communis*), bortusaia (*Ruta graveolens*) edo tartikua (*Euphorbia lathyris*) satorrak uxatzen dituzten landareak dira. Hiru hauetako edozein zure lursailaren izkinetan landatuz gero, satorrak zure baratzera hurbiltzea saihestuko duzu.
- Ozpina eta ura %50ean nahastutako saldarekin busti dezakezu sator-pila. Satorrak uxatzea ere lortuko duzu.
- Hiru egunez intsusa-hosto kilo bat 10 litro uretan hartitzen uzten baduzu, oso erremedio eraginkorra lortuko duzu satorrak baratzetik uxatzeko. Sator-zuloak eta inguruak ondo busti besterik ez duzu egin beharko.
- Ustez satorrak uxatzen dituzten ultrasoinu-aparatuak ere saltzen dira.
- Eta azkenik, kaiola-tranpa bat ere erabil dezakezu satorra goxo harrapatzeko eta ondoren bakean bizi daitekeen lekuren batean askatu.